

Rapportage
beroepspraktijkvorming,
november 2017

mbo: in vol bedrijf ...

MBOⁱⁿbedrijf

mbo: in vol bedrijf

Rapportage beroepspraktijkvorming

Inhoud

	Ten geleide	5
1	Belangrijkste conclusies	6
2	De voorgeschiedenis	8
3	Van indicator naar verbeterplan	9
4	De beoordeling van de verbeterplannen	10
5	De beoordeling van de resultaten	12
6	Dilemma's	13
	Colofon	15

Ten geleide

Het Bestuursakkoord kwaliteitsafspraken, zoals de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de vereniging van mbo-scholen - de MBO Raad - dat in de zomer van 2014 sloten, agendeert een zestal thema's: taal & rekenen, professionalisering, studiewaarde, voortijdig schaalverlaten, excellentie en beroepspraktijkvorming. Voor het thema beroepspraktijkvorming is in de jaren 2017 en 2018 een resultaatafhankelijk budget beschikbaar van telkens € 58 miljoen. Scholen die de geformuleerde doelstellingen rond de verbetering van de beroepspraktijkvorming realiseren, komen in aanmerking voor een deel van dit budget.

In deze rapportage geeft *MBO in Bedrijf* een beschrijving van:

- de beoordeling van de resultaten 2017 en de advisering aan de minister;
- een korte beschrijving van de voorgeschiedenis van de verbeterplannen, de productieperiode en de initiële beoordeling.

Deze rapportage is bedoeld als bijlage bij de voortgangsrapportage kwaliteitsafspraken *MBO: in vol bedrijf* (augustus 2017).

1

Belangrijkste conclusies

De inzet van het instrument 'kwaliteitsafspraken' om de kwaliteit en het rendement van de mbo-opleidingen te verhogen was bij de start van het project niet onomstreden. Er was kritiek van zowel de mbo-scholen als de politiek.

Desondanks zijn de scholen vanaf het moment van het ontvangen van de beschikkingen (maart 2017) voortvarend aan de slag gegaan. Dat stelt *MBO in Bedrijf* vast op basis van de beoordeelde resultatenrapportages. Elk van de mbo-scholen heeft daadwerkelijk meters gemaakt. Met nog een vol jaar te gaan, gerekend vanaf het moment van indiening van de eerste resultatenrapportages, verwacht *MBO in Bedrijf* dan ook dat bij de beoordeling in 2018 zal blijken dat sprake is van een succesvol, dus rendabel project. Daarvoor heeft *MBO in Bedrijf* al de nodige aanwijzingen gekregen tijdens de voortgangsgesprekken over het kwaliteitsplan en het excellentieplan in de maanden mei, juni en juli.

Ook een opvallend pluspunt is dat de kwaliteit van de plannen en de wijze van rapporteren goed is. De kwaliteitsafspraken hebben als positief neveneffect dat scholen veel beter in staat zijn op gestructureerde wijze doelen en resultaten te monitoren.

Een groot aantal bestuurders geeft aan, dat een project als het verbeterplan beroepspraktijkvorming de school dwingt de focus te richten op de kwaliteit van de onderscheiden aspecten. Bij de uitgevoerde analyse blijkt dan dikwijls dat elementen van de beroepspraktijkvorming inderdaad beter kunnen. Uiteraard treden daarbij verschillen op tussen (clusters van) opleidingen. Afgezien van de concreet geboekte resultaten gaat *MBO in Bedrijf* ervan uit, dat het project aanleiding is voor de bestuurders op gezette tijden de kwaliteit van de aspecten matching, begeleiding en programmering te analyseren en afhankelijk van de uitkomst daarvan verbetermaatregelen te formuleren en uit te voeren. Daarmee heeft deze interventie nog sterker zijn waarde bewezen.

Aanbevelingen

Aan de scholen:

- Zet alles op alles om de geformuleerde doelstellingen in 2018 daadwerkelijk te realiseren. Richt de focus daarbij op het verwerven van de classificatie 'goed'.
- Neem het initiatief om samen met SBB, de MBO Raad en het JOB te komen tot een jaarlijkse tevredenheidsmeting onder leerlingen.
- Bevorder dat een dergelijke meting even kort als gericht en ter zake doend is.

- Denk nu al na over de jaren na 2018. Dit wat betreft het ontwerp en de realisatie van een periodiek uit te voeren sterkte-zwakte analyse gericht op de kwaliteit van de beroepspraktijkvorming bij de onderscheiden (clusters van) opleidingen.

Aan de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven:

- Bouw de huidige tevredenheidsmeting onder leerbedrijven uit tot een effectief en efficiënt functionerend systeem dat een toegankelijk en realistisch beeld geeft van de tevredenheid van de geënquêteerde partijen.

Aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap:

- Zorg ervoor dat scholen voldoende tijd hebben om zich voor te bereiden op een nieuw arrangement kwaliteitsafspraken. Het is van groot belang dat alle voorbereidende activiteiten zijn afgerond op het moment dat de uitvoering daadwerkelijk begint.

2 De voorgeschiedenis

Beroepspraktijkvorming prijkt al geruime tijd op de agenda van de mbo-scholen, het georganiseerd bedrijfsleven, het openbaar bestuur en de politiek. Startpunt daarvoor vormt het in opdracht van MKB Nederland opgestelde rapport *Beroepspraktijkvorming in het mbo, ervaringen van leerbedrijven* (Dijk 12, augustus 2009). Dit rapport resulteert uiteindelijk in:

- een protocol beroepspraktijkvorming;
- een prototype monitor beroepspraktijkvorming, die als pilot door een aantal scholen in bedrijf is genomen.

Beide instrumenten zijn een coproductie van het georganiseerd mbo en het georganiseerd bedrijfsleven.

De operationalisering van het *Actieplan mbo 'Focus op vakmanschap 2011-2015'* zorgt in de daaropvolgende jaren voor een beperking van de omvang van beroepspraktijkvorming. Maar ondanks de genoemde maatregelen en de daaruit voortvloeiende acties blijft er twijfel bestaan over de kwaliteit van de beroepspraktijkvorming. Dat wordt nog eens versterkt door het feit dat de beoogde monitor in de testfase werkbaar noch werkzaam blijkt te zijn. Kortom: zeker in de externe omgeving van de scholen bestaat de overtuiging dat de kwaliteit van de beroepspraktijkvorming beter kan en moet.

Er is in 2014 dus alle reden om beroepspraktijkvorming te agenderen als een van de landelijke thema's binnen de kwaliteitsafspraken. Door de verbetering van de beroepspraktijkvorming te verbinden aan een resultaatafhankelijk budget, kan de focus scherp worden gericht op de kwaliteit ervan. Daarbij wordt aandacht gevraagd voor in ieder geval drie aspecten van de beroepspraktijkvorming: de matching, de begeleiding en de programmering.

3 Van indicator naar verbeterplan

In de zomer van 2014 sluiten de minister van Onderwijs en de vereniging van mbo-scholen, de MBO Raad, het Bestuursakkoord kwaliteitsafspraken mbo 2015-2019. Een arrangement met een doorlooptijd van vier jaar. De start van de uitvoering is gepland op 1 januari 2015. Beroepspraktijkvorming is zoals gezegd een van de landelijk geagendeerde thema's en behoort met voortijdig schoolverlaten en studiewaarde tot de categorie waarbij een resultaat (afhankelijk) budget aan de orde is. Het is aanvankelijk de bedoeling de prestaties van scholen te meten op basis van een te ontwikkelen indicator. De uitkomsten daarvan zouden in 2017 en 2018 bepalen welke school in aanmerking komt voor een deel van het budget.

De periode februari 2015 tot 30 april 2015 is beschikbaar voor de productie van het kwaliteitsplan mbo. Uiterlijk 30 april van genoemd jaar moeten de scholen de kwaliteits- en excellentieplannen indienen bij de Dienst Uitvoering Onderwijs. Vervolgens beoordeelt *MBO in Bedrijf* de genoemde plannen. Een klus die de periode tot medio september (kwaliteitsplannen) respectievelijk medio oktober (excellentieplannen) in beslag neemt.

In de maanden waarin de mbo-scholen werken aan de productie van hun kwaliteitsplan is nog geen informatie beschikbaar over de indicator beroepspraktijkvorming. Het gevolg daarvan is dat de scholen in hun kwaliteitsplannen het thema beroepspraktijkvorming slechts beperkt uitwerken, terwijl daarvoor naar het oordeel van *MBO in Bedrijf* geen aanleiding was. Het wachten is dus op de publicatie van de beoogde indicator. Die komt er echter niet. Een verkenning leert, dat de productie van een valide indicator beroepspraktijkvorming niet mogelijk is in de daarvoor beschikbare tijd. Een alternatief is dus nodig.

Minister en MBO Raad komen overeen dat in plaats van de aanpak via een indicator de mbo-scholen een verbeterplan beroepspraktijkvorming maken. Dat plan wordt beoordeeld door *MBO in Bedrijf*, dat vervolgens ook de opdracht heeft in 2017 en 2018 de resultaten te beoordelen. In het late najaar van 2015 starten de gesprekken tussen het ministerie en de MBO Raad over een te ontwerpen toetsingskader en een daaraan verbonden uitvoeringsregeling. *MBO in Bedrijf* levert op verzoek van de minister een bijdrage aan zowel de ingerichte stuurgroep als de expertgroep, waarbij de focus primair is gericht op de uitvoerbaarheid van de beoordeling van het plan en in een later stadium van de gerealiseerde resultaten.

Begin maart 2016 is deze klus geklaard. *MBO in Bedrijf* informeert medio maart op verzoek van de MBO Raad tijdens twee regiobijeenkomsten de mbo-scholen over de bedoeling van het verbeterplan beroepspraktijkvorming. De scholen kunnen aan de slag met de productie van hun plan en moeten dat voor 1 september 2016 indienen bij de Dienst Uitvoering Onderwijs.

4

De beoordeling van de verbeterplannen

Toetsingskader

MBO in Bedrijf heeft bij de acceptatie van de opdracht aangegeven dat in ieder geval voldaan moet worden aan de volgende voorwaarden:

- een toetsingskader op basis waarvan de scholen niet alleen ambitieuze, maar ook concrete, realistische en realiseerbare plannen kunnen maken;
- de uitvoering vindt plaats op basis van een plan, dat voldoet aan het predicaat 'goed'.

Ieder plan bevat een sterkte-zwakte analyse in de vorm van een nulmeting, scherp geformuleerde doelstellingen en beoogde resultaten per aspect. In het toetsingskader wordt onderscheid gemaakt tussen drie aspecten van beroepspraktijkvorming: matching (de plaatsing van de juiste leerling op de juiste plaats), programmering en begeleiding. De scholen kunnen ook eigen aspecten toevoegen die al of niet de genoemde aspecten vervangen.

Data

De school is zelf verantwoordelijk voor de validiteit en bruikbaarheid van de data. Daarmee is een belangrijk probleem benoemd bij de productie en de latere beoordeling van de plannen: het ontbreken van solide data over de tevredenheid van leerbedrijven, opleidingsteams en leerlingen. Wat de leerlingen betreft kunnen de scholen gelukkig gebruikmaken van de JOB-monitor. Nadeel is dat het hierbij gaat om een tweejaarlijks onderzoek en dat de vragen over beroepspraktijkvorming onderdeel zijn van een zeer uitgebreide set vragen. Een gerichte tevredenheidsmeting, waarbij de school door middel van enkele doeltreffende vragen zicht krijgt op de tevredenheid van de leerling, ontbreekt. Over de tevredenheid onder leerbedrijven zijn überhaupt geen landelijke gegevens beschikbaar. Weliswaar is de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) in het voorjaar van 2016 gestart met een tevredenheidsmeting, maar de eerste resultaten daarvan zijn pas in de zomer van 2016 beschikbaar. En bij deze meting gaat het ook nog om een testversie.

Het gebrek aan bruikbare data is dus een belangrijke complicatie. Immers een verbeterplan op basis van een sterkte-zwakte analyse op de aspecten matching, programmering en begeleiding veronderstelt de beschikbaarheid van gedegen bronnen, die het resultaat zijn van gerichte en kwalitatief goede tevredenheidsmetingen. Samenvattend: het was roeien met de riemen die men had. Dat was ook merkbaar in het vervolg van de projectuitvoering.

Beoordeling in twee ronden

Bij de beoordeling van het verbeterplan beroepspraktijkvorming bood de regeling de scholen de mogelijkheid van een herkansing. Dat bleek ook noodzakelijk te zijn. Uitgangspunt voor *MBO in Bedrijf* was, zoals aangegeven, dat sprake moest zijn van 'gewoon een goed plan'. Dus het is goed of niet goed. Deze aanpak was niet ingegeven door stoerheid, maar door noodzaak. De geboekte resultaten zijn immers alleen te beoordelen als de nulmeting op orde is, de doelstellingen per aspect scherp zijn gedefinieerd en duidelijk is wat de beoogde resultaten zijn. En dat bleek tijdens de eerste beoordelingsronde veelal niet dan wel in onvoldoende mate het geval te zijn. Bovendien had een aantal scholen ervoor gekozen de eigen beleidsuitgangspunten voor de programmering en vormgeving van de beroepspraktijkvorming als basis voor het plan te nemen. Ook als deze niet overeenkwamen met de eisen die de regeling stelde.

Dat betekende dat uiteindelijk op twee na alle scholen in de herkansing kwamen. Deze scholen moesten hun plan aanvullen, wijzigen dan wel aanscherpen op basis van de aanwijzingen die *MBO in Bedrijf* in een adviesbrief had vastgelegd. Eventueel werd dit advies nog aangevuld met een gesprek met de school. Uiteindelijk hebben alle scholen een plan ingediend dat van voldoende kwaliteit was.

Op de valreep van de beschikbare doorlooptijd kon *MBO in Bedrijf* zijn advies aan de minister indienen en de scholen over het finale beoordelingsresultaat berichten. De beschikkingen konden gemaakt worden.

5 De beoordeling van de resultaten

Uiterlijk 15 augustus 2017 dienden alle scholen hun eerste resultatenrapportage op te leveren. Hierin deden de scholen verslag van de resultaten die zij bereikt hadden in het schooljaar 2016/2017. Bij de beoordeling van de resultaten hanteerde *MBO in Bedrijf* de volgende criteria:

- de resultatenrapportage voldoet aan de eisen van de Regeling kwaliteitsafspraken mbo;
- uit de resultatenrapportage blijkt zonneklaar welke van de beoogde resultaten in welke mate zijn gerealiseerd.

De scores

Het totaal beschikbare budget voor verbetering van de beroepspraktijkvorming is in 2017 en in 2018 per jaar € 58 miljoen. Elke school heeft trekkingsrecht op dit budget. Het percentage is hetzelfde als het percentage dat bij de verdeling van de lumpsum wordt toegepast. De beoordeling door *MBO in Bedrijf* kon resulteren in de volgende classificaties:

- goed
- voldoende
- onvoldoende

Scholen met een classificatie 'goed' tellen met een factor 1,5 mee bij de verdeling van het beschikbare budget. Bij een 'voldoende' is sprake van een factor 1.

Op basis van een even strenge als rechtvaardige beoordeling hebben vijftien scholen de classificatie 'goed' gekregen en 49 de classificatie 'voldoende'. Het plan van één school was niet beoordeelbaar om de eenvoudige reden dat de betreffende school geen resultatenrapportage had opgeleverd. Deze school kreeg derhalve de beoordeling 'onvoldoende'.

6 Dilemma's

Tijd

De factor tijd was ook bij het project verbeterplan beroepspraktijkvorming een 'showvertrager'. Een complicerende factor die de scholen voortdurend parten heeft gespeeld.

Ongeveer zes maanden na het afgeven van de beschikking (maart 2017) moesten de scholen hun eerste resultatenrapportage opleveren. Er was dus maar weinig tijd om resultaten te boeken. Maar er is ook een andere waarheid. De scholen wisten sinds de publicatie van het regeerakkoord van het kabinet Rutte-2 (oktober 2012) dat er sprake zou zijn van een arrangement kwaliteitsafspraken. Sinds juni 2014 was ook duidelijk dat beroepspraktijkvorming een van de geagendeerde thema's was, dat ook nog eens gekoppeld was aan een resultaatafhankelijk budget. Elke school kon weten welke de sterke en zwakke punten waren bij de beroepspraktijkvorming in de onderscheiden (clusters van) opleidingen door vragen te stellen als:

- Heeft iedere leerling de juiste stageplaats?
- Sluiten de binnen- en buitenschoolse programmering goed op elkaar aan?
- Heeft het stageprogramma voldoende kwaliteit?
- Is de begeleiding van de leerling vanuit de school en het leerbedrijf op orde?

Anders gezegd: de scholen hadden al eerder kunnen en wellicht moeten beginnen met de voorbereidingen voor verbeteracties. Ook al omdat de ambities en doelstellingen van *Focus op vakmanschap* tevens van toepassing waren op de stages: *de basis op orde, de kwaliteit omhoog*.

Dat alles gezegd en geschreven zijnde blijven voor de beoordeling van *MBO in Bedrijf* de formele momenten bepalend. Dus de daadwerkelijke start van de uitvoering op basis van de afgegeven beschikking en het moment waarop conform de regeling de eerste resultatenrapportage moest worden opgeleverd.

De kwaliteit van de cijfers

Eerder in deze rapportage heeft *MBO in Bedrijf* al gewag gemaakt van het gebrek aan bruikbare data. De volgende passages geven puntsgewijs enkele sprekende voorbeelden. Daarbij merkt *MBO in Bedrijf* nogmaals op dat een project als het verbeterplan beroepspraktijkvormig gestoeld dient te zijn op valide gegevens. In ieder geval over:

- de tevredenheid van leerlingen;
- de tevredenheid van leerbedrijven ten aanzien van aspecten als de aansluiting op de schoolprogramma's en de communicatie en begeleiding vanuit de school;
- de tevredenheid van scholen over de performance van de leerbedrijven, in ieder geval op punten als de begeleiding van de leerling binnen het bedrijf, de communicatie met de school en de kwaliteit van het aangeboden programma.

De zaak doordenkend stelt *MBO in Bedrijf* vast dat het toch op z'n zachtst gezegd merkwaardig is, dat een adequaat en breed geaccepteerd datasysteem ontbreekt. De scholen hebben bijvoorbeeld met elkaar een prima functionerend systeem van tevredenheidsonderzoeken onder medewerkers opgezet. Natuurlijk is er sprake van een complex project, maar talloze bedrijven slagen erin de tevredenheid van klanten in kaart te brengen. En ook een aantal scholen zelf heeft ervaring opgedaan met de ontwikkeling van tevredenheidsmetingen onder leerbedrijven. Dus scholen zelf hebben inmiddels ook de noodzakelijke *knowhow* opgebouwd.

Lichtpunt is dat SBB in 2016 is gestart met een digitale tevredenheidsmeting onder leerbedrijven. De eerste publicaties geven aan dat het daarmee over het algemeen redelijk tot goed is gesteld. Maar het kan en moet (nog) beter. En dat was ook precies de reden om beroepspraktijkvorming te agenderen als een van de thema's die ertoe doen in het kader van de kwaliteitsafspraken.

Enkele observaties wat betreft het gegevensfundament:

- Het JOB werkt met weging van resultaten. In de eigen metingen van de scholen is veelal gewerkt met rekenkundige gemiddelden.
- Door verschillen in respons, afnamecondities en momenten treden er problemen op met de vergelijkbaarheid.
- In een aantal gevallen is de respons te laag voor betrouwbare conclusies. Scholen hebben daarom soms metingen niet meegenomen.
- Hetzelfde probleem geldt de verschillen in bevroegde leerlingen: alle leerlingen of alleen de leerlingen die beroepspraktijkvorming hebben gevolgd.
- Een aantal scholen geeft aan dat de eigen nulmetingen 0.1 of 0.2 lager liggen dan de JOB-cijfers en toont dat ook aan.
- Sommige scholen werken met een aangepaste enquête, omdat een deel van de JOB-vragen multi-interpretabel is of omdat ze aanvullende vragen hebben toegevoegd.
- De representativiteit op teamniveau is beperkt, wat vooral bij scholen die doelstellingen op teamniveau hebben geformuleerd een probleem is bij de beoordeling.

Het doet *MBO in Bedrijf* deugd dat de scholen zelf aangeven dat de metingen regelmatig niet op alle onderdelen valide zijn. Bovenstaande feiten vormen uiteraard een risico bij de beoordeling. Ook daarop wijzen de scholen zelf.

MBO in Bedrijf kan zich voorstellen dat lezers van deze rapportage het gevoel krijgen dat het verbeterplan beroepspraktijkvorming een circus is voor de bühne. Een circus bedoeld om de externe omgeving in het algemeen en de politiek in het bijzonder te laten geloven dat sprake is van een project dat gericht is op kwaliteitsverbetering. Maar niets is minder waar. Het project is ondanks alle geschetste tekortkomingen vooralsnog een succes. Of het een definitief succes wordt zal blijken bij de beoordeling van de resultaten in 2018.

Colofon

MBO: in vol bedrijf – rapportage beroepspraktijkvorming
is een uitgave van:

MBO in Bedrijf
Horaplantsoen 20
6717 LT Ede
www.mboinbedrijf.nl

Postadres: Postbus 7001, 6710 CB Ede

Telefoon: (0318) 64 85 68

Tekstproductie: Bethe Alkemade, Luud Bochem, Suzanne van Kinderen, Karel van Rosmalen,
Ronald Ulrich, Susanne de Zwart

Tekstcommentaar: Hans van Nieuwkerk (programmamanager *MBO in Bedrijf*)

Eindredactie: Rutger Zwart

Vormgeving: Lauwers-C, Nijmegen

November 2017

